

4. Prosecutor v. Delalić et al. Judgement, Case No. IT-96-21-T, 16 November 1998. International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. URL: <https://www.icty.org/x/cases/mucic/tjug/en/cel-tj981116e-6.htm>

5. Киричю В. М. Імплементация положень римського статуту міжнародного кримінального суду до Кримінального кодексу України: результати і перспективи. Вісник асоціації кримінального права України. 2024. Т. 2, № 22. С. 1–52. URL: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2024.22.315947>.

Клеван Віолета Євгенівна,

курсант Харківського національного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Кришевич Ольга Володимирівна,

професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ДО ПИТАННЯ ПРО КРИМІНАЛЬНУ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЕРБУВАННЯ АБО ВИКОРИСТАННЯ ДИТИНИ ДЛЯ УЧАСТІ У ЗБРОЙНОМУ КОНФЛІКТІ, ВОЄННИХ (БОЙОВИХ) ДІЯХ

Після завершення Другої світової війни повномасштабне вторгнення РФ є найбільшим збройним конфліктом у Європі за кількістю вчинених порушень норм міжнародного гуманітарного права та міжнародного права прав людини. Діти, як найбільш вразлива частина суспільства піддаються системному порушенню їх прав через такі дії як: вербування дітей, використання забороненої зброї для ведення війни, перешкоджання у наданні гуманітарної допомоги, позбавлення громадянства, незаконна депортація дітей, вбивства та каліцтва, пошкодження закладів охорони здоров'я, навчальних закладів, що призводить до неможливості реалізації прав останніх [1, с. 77].

Залучення дітей до участі у збройних конфліктах категорично засуджується міжнародним співтовариством. Стандарти та норми захисту дітей в умовах збройного конфлікту передбачають необхідність врахування потреб розвитку дітей та їх вразливості.

Пряме посилення на заборону участі дітей у воєнних (бойових) діях містять такі міжнародно-правові акти : Конвенція ООН про права дитини (1989 р.), Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (2000 р.), Женевські конвенції про захист жертв війни (1949 р.), Додаткові протоколи до Женевських конвенцій (1977 та 2005 років), Конвенція міжнародної організації праці №182 «Про заборону та негайні заходи щодо ліквідації

найгірших форм дитячої праці» (1999 р.), Римський статут Міжнародного кримінального суду (2002 р.), ряд Резолюцій Ради Безпеки ООН тощо.

Однак про факти використання українських дітей у збройному конфлікті, воєнних (бойових) діях представниками країни агресора відомо ще з 2014 року. За повідомленням різних джерел, зокрема Моніторингової місії ОБСЄ в Україні, станом на червень 2016 року діти віком близько 15 років продовжували брати участь в активних діях у складі комбінованих російсько-сепаратистських сил на сході України. З боку останніх фіксувалися повідомлення, що діти віком від 15 до 17 років активно залучалися до участі у воєнізованих молодіжних групах, де навчалися використовувати та застосовувати зброю. Більше того, неповнолітнім, що досягли певних успіхів у навчанні, було запропоновано сформувати свої власні бойові підрозділи, зокрема розвідувальні та диверсійні батальйони, та розпочати підривно діяльність. У звіті Державного департаменту США також наголошується, що проросійські сепаратисти продовжують використовувати дітей в якості інформаторів та «живих щитів» [2, с. 152].

Активна фаза збройного конфлікту що фактично набула форми повномасштабного вторгнення з лютого 2022 року лише посилила вплив ворожої армії на свідомість і волю дітей, яких продовжують активно вербувати для участі у збройному конфлікті. За повідомленням Омбудсмана, згідно з даними правоохоронних органів України рф залучає неповнолітніх до участі в збройному конфлікті у ролі шпигунів та коректувальників обстрілів, а також до кампанії примусової мобілізації українських громадян на тимчасово окупованих територіях. Для вербування дітей використовується низка інструментів: від відеоігор до мілітаризації освіти, відпочинку у воєнно-патріотичних таборах, членства в «Юнармії» та інших військово-патріотичних рухах. Окрім того, зафіксовано факти спонукання дітей до участі в збройному конфлікті, а саме: облаштування блокпостів, використання як шпигунів, вербування російськими військовими. Зокрема, за даними Єдиного реєстру досудових розслідувань, з початку повномасштабного вторгнення рф на територію України зареєстровано 5 кримінальних проваджень, у яких розслідуються факти використання неповнолітніх у збройному конфлікті через залучення до збору інформації про переміщення або розміщення Збройних Сил України, а також до забезпечення життєдіяльності військовослужбовців країни-агресора та облаштування споруд військового призначення, факти примусового видавання паспортів рф незаконно переміщеним з Херсонської області до АР Крим неповнолітнім та залучення їх до військових навчань [3].

Український законодавець постійно працює над удосконаленням механізмів захисту дітей у контексті збройного

конфлікту. Верховна Рада України 17 червня 2025 року ухвалила Закон України «Про внесення змін до статті 438 Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за незаконне переміщення, депортацію, невинуватену затримку репатріації дитини, вербування та використання дитини у військових цілях» (законопроект реєстр. № 12170).

Положеннями Закону диспозиція частини першої статті 438 Кримінального кодексу України доповнюється альтернативними діями у вигляді незаконного переміщення або депортації дитини, невинуватеної затримки репатріації дитини, вербування або використання дитини для участі у збройному конфлікті, воєнних (бойових) діях.

Прийняття Закону сприятиме запобіганню протиправному переміщенню та свавільному утриманню (невинуватеній затримці репатріації) дітей, вербуванню та використанню дітей у військових цілях, а також унеможливить ситуацію безкарності за вчинення відповідних злочинів щодо українських дітей, які перебувають під захистом міжнародного гуманітарного права [4].

Динаміка законодавства, кримінального в тому числі є виправданою реакцією на безпрецедентні загрози, викликані збройною агресією зі сторони РФ та масовим порушенням прав людини.

Такий крок законодавця є виявом прагнення до всестороннього захисту прав дитини у відповідності до міжнародних зобов'язань щодо участі дітей у збройних конфліктах. Що сприятиме гармонізації національної правової системи із міжнародними стандартами щодо захисту дітей, в тому числі у разі вербування їх для участі у збройному конфлікті, воєнних (бойових) діях.

Список використаних джерел

1. Наливайко Л. Р. Правовий статус дитини, яка постраждала від війни. Аналітично-порівняльне правознавство. 2024. № 4. С. 77–81.

2. Чеховська М., Ничитайло І. Правові аспекти втягнення неповнолітніх до участі у бойових діях. Підприємництво, господарство і право. 2016. №8. С. 150–154.

3. Гловюк І. Чи буде нести кримінальну відповідальність дитина, яка була примусово рекрутована окупантами на участь у бойових діях? Онлайн платформа Вищої школи адвокатури НААУ <https://www.hsa.org.ua/blog/ci-bude-nesi-kriminalnu-vidpovidalnist-ditina-iaka-bula-primusovo-rekrutovana-okupantami-na-ucast-u-boiovix-diiakh>

4. Парламент посилив відповідальність за злочини проти дітей під час війни. Прес-служба Апарату Верховної Ради України. Публікація від 18 червня 2025 року. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/263134.html>